

Timur Selçuk anlatıyor

Düşünüyorum da, acaba Münir Nurettin Selçuk'un belirleyici yanı, ya da birinci derecede sahip çıkılması gereken yanı hangisi? Güzel sesi mi? Evet dersek, o zaman tüm ses sanatlarını bir tek doğa vergisi güzel sese indirger, eğitim ve onun sonucu olan yorum, tavır meselesini ikinci plana atmış oluruz. Bugüne kadar Türk sanat müziğinden hiç güzel ses geçmemiş mi? Muhakkak geçmiştir, belki daha da güzel sesler geçmiştir. Ses kayıt olanaklarının 20. yüzyılda gelişmiş olması nedeniyle elimizde belgeler yok. Ancak şöyle bir kıyaslama yapabiliriz. Opera sanatında nice güzel sesler tanyoruz. Yaşadığımız yüzyılda hemen hemen hepsi banda kaydedilmiş. Hepsi de eğitilmiş sesler. Ama zamana dayanabilenleri yorumlarıyla yenilik getirmiş olanlar. Diğer güzel sesler giderek unutulmuş. Selçuk'un yaptıklarını bir tek "güzel ses" meselesine indirgeyemeyiz.

Biraz daha detaylanmasına düşü-

ÇAĞDAŞ BİR TEKNİK VE YORUM

nelim. Ben şunu savunuyorum: Selçuk öğrenim gördüğü büyük ustalara, öğrenim süresinin şu ya da bu anında eleştirel bir kulakla yaklaşmaya başlamıştır muhakkak. Bu konuda kendisinden herhangi bir anı dinlemedim. Ancak kuvvetle inanıyorum ki bu böyledir. İçinde itici yaratıcı güç olan, elindeki ve çevresindekiyle, sanatsal anlamda, yetinmeyen bütün büyük yaratıcılar önce ustalarına eleştiri getirmişlerdir. Bunu öğretmene saygısızlık diye almayın. Ben başka bir şey anlatmak istiyorum. Yani o öyle bir duygudur ki, bütün saygınız, sevginiz ve şükran borcunuz içerisinde, sanatın doğasında olan yeniyi arama, sizi sarar ve beraberinde, en yakın olanımıza, ustanıza eleştiri duygusunu doğurur. Anlatmak istediğim "eleştiri" sözcüğünü doğru

tarif edebilmeyi o kadar isterdimki. Uzun yıllar kendi kendinizle hesaplaşabilirsiniz. Çeşitli moral değerler, aldığınız terbiye, şükran borcunuz, düşüncelerinizi uygulama safhasına geçirmeyi geciktirir. Selçuk'un ustalarıyla ilgili bantlar elimizde yok. Ancak mistik yanı ağır basan bir tavırla okudukları muhakkak. Bugün din adamlarının okuyuşlarında bu tavrın devamını bulmak mümkündür. Sesi gırtlakın altına doğru bastırarak okumak. Ense düz, omuzların gerisine doğru meyilli, çene aşağı doğru bastırılmış, ağız boşluğunu sesi büyütmek için az kullanan, burnun gerisinde oluşan bir okuyuş tarzı. Ses tellerinin, pharynx ve larynx'in doğasına kanımca ters olan bir teknik. Ses gücüne dayalı bir yaklaşım. Sese, selenleriyle birlikte rahatlıkla ulaşacağı bir boşluk bırakılmazsa, oluşan titreşimler, engelleri çarpıp geri gelecekler ve yük tekrar ses tellerine binecektir. Ses kısılmaları, kısa sürede yorgunluk ve genç yaşlarda ses tınısından ve genişliğinden kaybetme gibi yan etkileri olacaktır. Selçuk bütün bunları sağduyusu ve sezgileriyle ve eğitimiyle hissetmiş, çözmüş, yeni ve çağdaş bir teknik ve yorum oluşturmuştur.

Şimdi içtenlikle şöyle bir soru sorulmuş sanat dallarında öğrenci yetiştiren öğretmenlere. Kendim de dahil olmak üzere. Aşağıdaki öğrencilerden hangisini tercih edersiniz? A—Her bayram elinizi öpen, verdiginiz dersleri çalışsan, terbiyeli gayretli öğrenci. B—Bayram seyranla ilişkisi olmayan, zaman zaman aksi, hatta yer yer küstah, ama öğrendiği bilgileri, sanatsal üretime dönük değerlendiren seferber eden, zor beğenen, öğretmenleriyle gerektiğinde tartışan öğrenci. Ben hiç düşünmeden 2. öğrenciyi tercih ederim. Yeniye bulmak amacıyla üreten ve o güne kadar yapılmış olanları yeterli bulmayan öğrenci, yarını zorlayan öğrencidir. Ustasının öğretilerine doğru sahip çıkan öğrencidir. Ben öğrencilerimle "çok terbiyeli cici çocuklardır, sözümden dışarı çıkmazlar, benim çizdiğim yolda yürürler" diye düşünmek istemem. Çünkü bu sanatın da, öğretiminin de, benim de sonum olur. Bundan daha gerici bir sanat ve yaratıcılık anlayışı olamaz. Selçuk'un, kendi ustalarını, olumlu ve eksik yanlarıyla doğru değerlendirmiş olduğuna inanıyorum.

Bir de o dönemin toplumsal yaşamına kısaca göz atarsak, sanatçıyı yeniliğe itici faktörlerin bolluğu dikkatimizi çeker. Jön Türk hareketiyle, Münir Nurettin Selçuk'un

müziğinin paralellüğünden söz edilebilir mi acaba? Bilmiyorum. Eskiyle yetinmeyen yenilikçi yanı nedeniyle. Münir Nurettin Selçuk'u bu planda da ele alabileceğimiz duygusu uyandı bende. İyi eğitim görmüş, soylu bir İstanbul ailesinin oğlu Fransa'da müzikteki yeni atılımları inceleyip, yurda döndüğünde uyguluyor. 30'lu yıllardan itibaren Münir Nurettin Selçuk'un, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, devrimci yanından söz etmemiz gerekir sanırım. Okuyuş, ses tekniği ve sahne düzenindeki tavır, gününe göre devrimci bir tavidir. Ancak gelenekle sıkı sıkıya bağlı bir devrimcilik anlayışıdır bu. Demek ki, Selçuk'u yaşadığı dönemin sosyo—politik dalgalanmaları ve patlamalarının dışında ele alamayız. Bu olaylardan etkilenmiş ve yeni bir Türkiye'nin kurulmakta olduğu bilincine varmış. Mistik okuyuş tarzında ve eserlerinde, bir tane sesli harfin üzerine, uzun müzik cümleleri kurulabiliyordu. Heceler değişmediği için diş, dudak ve ağız boşluğunda değişiklik olmuyordu. Yani statik bir akustik ortam söz konusuydu. Şiir sadece müzik için bir araçtı. Ancak 20. yüzyıla birlikte halkımız söze de önem vermeye başladı. Atatürk konuşmaları ve eylemleriyle halkı bir bütün haline getirdi. Söz değer kazandı. Bu, müziği de zorladı. Artık bir tek hece üzerine söylenen uzun müzik cümleleri devri kapanmıştı. Münir Nurettin Selçuk besteci olarak da bu gerçeği kavradı. Onun gibi düşünen bestecilerle birlikte geleneklere bağlı, ama çağdaş, yeni klasik müziği oluşturdular. Şiir müzikle bütünleşti. Heceler gerektiği gibi işlendi. Ağız, dişler, dudaklar ve dil daha çok hareket etmeye başladılar. Heceleri üretmek için bir devrim içerisine girdiler. Bu durum, eski sanat tekniğinin, mistik okuyuşun yetersiz kaldığı gerçeğini ortaya koydu. Çünkü eski okuyuşta durağan bir akustik ortam söz konusuydu. Yeni okuyuş ise doğası gereği devingen olmalıydı. İşte bunu doğru çözdü Selçuk, Yani, getirdiği yeni tavrın sosyo — politik nedenleri vardı. Bunu görmezlikten gelemeyiz. Sanıyorum, çağdaş müzik tarihçeleri, sanatçıları ve eserlerinin oluşum nedenlerini çok yönlü kavramak ve kavratmak durumundadırlar.

TÜRK SANAT MÜZİĞİ VE DEĞİŞEN DEVİR

Gelelim asıl soruna. Münir Nurettin Selçuk'un öğrencilerinden hangisi ustasına eleştirel bir yakla-

şım getirmiş ve bu yaklaşımı, sanatsal üretimini doğrultusunda, ileriye dönük ürünler oluşturacak, verimli bir boyuta ulaştırmış ve de ülkenin sosyo—politik devrimlerini kucaklayabilecek, yarına dönük devrimci soluğu yakalayabilmiştir?

İşte Selçuk'a buradan sahip çıkmak gerekir, işte her daldaki Selçuk'lara, atılımcı, üretici, yapıcı planda sahip çıkmak gerekir. Şunu söylemek isterim ki, Münir Nurettin Selçuk'un okuyuş tavrı ve tekniğinin ötesine bugün geçilememiştir. Yeni klasik bestelerin de ötesine geçilememiştir. Artık devir, hafif müzik benzeri, küçük periyodu, akılda kalıcı, kahvaltılık (!) şarkılar devridir.

Peki bu durum neden böyledir? Selçuk'un yetiştirdiği öğrencilerin değerleri tartışılmaz. Öyle ise yeni bir olgu mu çıkıyor karşımıza? Türk sanat müziği, 20. yüzyıl Türkiyesinin gereksinimlerini karşılayacak, devrimleri taşıyabilecek yapıya sahip midir? Sorumu yanlış değerlendirmeyin, iyi niyet, kültür ve zekânıza güvenerek bu soruyu soruyorum. 20. yüzyıl başlarında Türk müziği, geleneksel tavrına ve yapısına ters düşmeden bazı devrimleri taşıyabildi. Ya bugün? Bugün senfoni orkestraları, hafif müzik ve pop orkestraları ve eserleriyle yarışma durumunda. Bugünkü kondisyonu buna elverişli mi? Ben Türk sanat müziği sorununu günümüz Türkiyesinin sanat sorunları içinde görüyorum. Ve diyorum ki, Selçuk'un çok değerli öğrencileri, bugünün Türkiyesinin tarihi koşulları içerisinde, bu koşullara bağlı olarak, her gün büyük bir süratle gelişen sanatsal hareket ortamında ustalarını aşamazlar. Ne duyuş, ne ses tekniği, ne de beste anlayışı olarak. Çünkü, sanatlarını icra ettikleri dalın gerçekleri, Türkiye'nin sanat dinamiğinden doğacak gereksinimleri taşıyamaz, karşılayamaz. Öyleyse Selçuk'a nasıl doğru biçimde sahip çıkılır. Türk sanat müziğini bugünün Türkiyesinin ihtiyaçlarını taşıyacak hale getirerek. Münir Nurettin Selçuk, kendi dönemini doğru değerlendirdi ve çözümler getirdi. Günümüzde ise çözüm aramaya önce teorik planda başlamak gerektiği kanısındayım. Türk sanat müziğini kendi kabuğunun dışına çıkmasını engelleyen bazı kuramsal güçlüklerden arındırmak gerek. Çok sesliliğe dönük yeni eserler üretmek, koro ve batı sazlarını da katarak yeni bir boyut oluşturmak. Bunun yapılabileceğine öylesine inanıyorum ki.

